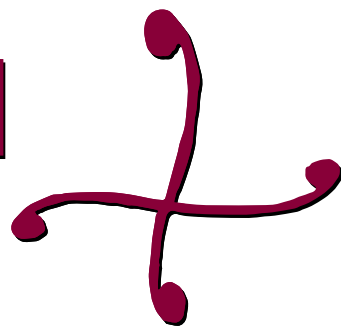

EUSKALERRIAREN EDESTIA-I (V.)

2. ZATIAN.

Sarreratik datorrena.

Mikel Iriondo giza iztilariak⁽¹⁾.

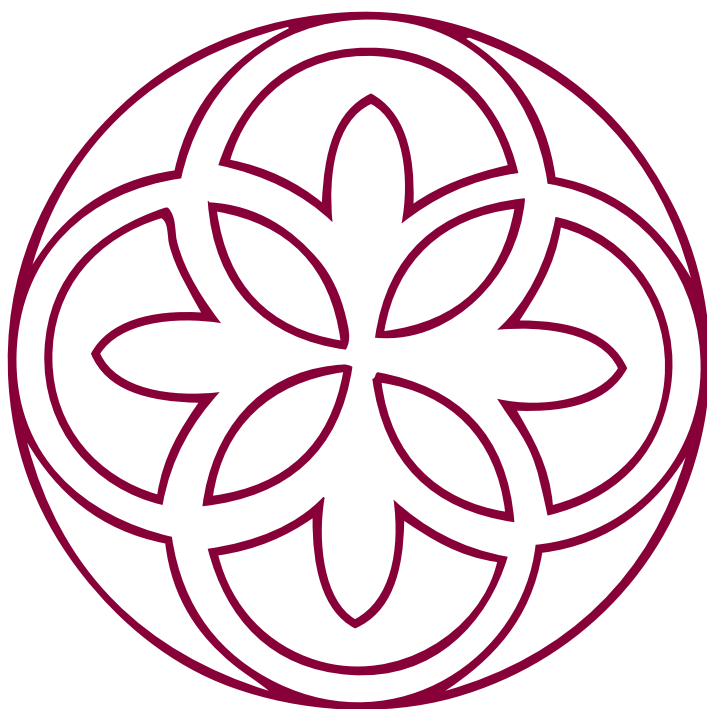
Amerikako Journal Physikal Anthropology aldizkarian irakurrita esaten dau⁽²⁾: Euskaldunak Europeoakin, naiko berezitu egi-ten dirala.

Bere eritzian, orube⁽³⁾ edo lur jabetasun orrean lenaldi edo antziñatasuna adierazten dau.

Eta azaldu leiken gauzea: Europeoak, edo Ekialdeko Omosapiens euskal oiñarrizkoak, Mendebaleko euskaldunak baiño geiago nastu zirala, orain 7.000 edo 5.000 urte Ekialde Erdetik erri-aldan etorri ziran lur lantzaile edo nekazari ta abelzaiñarekin.

Eta teknika arloko trebetasun orreik Euskalerrira, geiago eldu zirala Jakintzazko trebetasunaren artu emonetik, endak nastu bide-rik baiño.

Orren itzulpena: Euskaldunak, Europan dagozan jendekuntz ta izkuntz ezbediñak ja-kinda, bere

lurraldetan Indoeuropeizatuta, ez gagozan azkeneko bakar lekukoak garala, e-san nai dau.

-Mikelek eritzi au nabarmentzeko: Mundu oneitan, *dana dala besterekiko edo besteganakoa*⁽⁴⁾, eta euskaldunak besteen artean edozelako nastetan ibili barik, baita eurentzat eta euren seme-alabeen gorputzarentzat kokamenezko bizi-leku ta inguru basati orreik daukiezan eragipenaren gaiñetik, gizakumeari zeozere bereizgarritzen badautsola, daukazan nortasunaren trebetasun edo ta gaitasun⁽⁵⁾ aundiak dirala.

-Eta euskalerritik, europatik bezala, danak aldatu dirala esaten dau.

Orren esan naia: *euskaldunen askatasunezko demokrazia, muga-bagekoa eta zabala izanez gain*, euskal edesti osoan neurri orren zintzotasunakin, lotsagizunezko ga-

(1) Giza-iztilaria = antropòlogo. (2) 2.003an Urrillaren 13an Diaro Vasco'k batu ebana. (3) Orubea = asentamiento. (4) Besterekiko edo besteganakoa = relativo. (5) Andi-gaitasun = propensìon a crecer. Gaitasuna = idoneidad, capacidad, habilidad, disposiciòn.

rrantzi aundia emon dautsela *bere sendi, izkuntz eta daukan zentzun aundiko nortasunari* esangura dau, eta bere biziaren azkeran, egi aundiz ibili dituzan bideak, beti lez gaur be, Jainkoari begira egin gura dabezelako da.

Gandiak idazle edo asmalari Arjentinarrak.

Geiago esaten dau:

-Euskalerrria, Europako erri zarrena dala.

-Bere izkuntza: Kaukasotik Atlant Itsasoraiño eta Afrikatik Europaren Iparralderaiño, Paleolitiko ta Neolitiko garai artean berba egiten zala.

-Eta Ario edo indoeuropeoak, Etrusko, Ibero eta antxiñako edo lenaldiko beste erri ba-tzuk, Euskaldunak baiño geroagokoak dirala, baieztatzen dau.

Asia eta European, Omosapiens edo kromañoien orubea ta antolakuntza.

Neolitiko edo Paleolitiko bigarren erinduaren arri aldia amaitu zanean, Eneolitiko aldian sartu gintzazan, Asian K.a. 9.000 urte eta European 7.000 urte inguruan zala, Asiako lurraldearen eguraldi beroagoagaitik, Europa baiño ia 3.000 urte inguru aurretuta egon ziralako, K.a. 3.500 urterarte iraun ebana, Tupiki⁽¹⁾ aldian sartu arte.

Afrikatik mugi aldiak asi ziranean, jakintzaren arloetan: Euskerazko leen Izkuntz eta ekanduzko oitura bardiñ batetik zabaldu ziran zalantzarik bage, eta mi-

llaka urte ondoren jakintzazko azturan, leiñuak auzotasunaren lurraldeko antolamenduan kokatuta geratu ziran, bakoitza beren batzar-nagusiko babespean.

Mundu bizitsu ta aldakor oneitan, ekintzazko arduraren eta berezko denboraren larrialdiko egoeratik babesteko, leenengo ikasten doguna, orekaren egokitasuna da, Izadi onen indarrari, gordin gordiñik aurka egin ezkeru, gu baiño askoz geiago dalako.

Ortik asi giñan sendiko alkartasunetan babesten eta gero auzotasunezko lur leiñuetan, Afrika, Europa ta Asiako lurralde guzti orreik egokitzen.

Orduko leiñuak, milla urte askotako aukera orreitan lortu eben, gaur oraindiño euskalerrriak daukan nortasunezko izkuntza eta oitura demokratikoak, gure Lege Zarrak esaten dauan lez.

Izkuntza arloetan baiña, orduko lurralde orreik oso zabalak ziralako, izkuntzaren jakin-tzazko aztura arloan gaztelu bat bakarrik ezin eben egin, eta orko bidetik asi ziran berexkatzen, antz-gabeko izkuntzatan.

(1) Tupiki aldian = edad del bronce, K.a. 3.500'etik burdiñeko aldian 1.400'eko urtean sartu arte.

Alan da guzti, nai ta gizarentzat, ekanduan eta oiturazko oiñarri batekoak izanda Mundu zabal orreitan, mendi, aran, euri, izotz, egu-giro, lurraren otz-berotasun, abeldi ta lore di antzeko ezberdintasunai, bizi ekintzaren bidez gauza guztiei bereziki izen berexiak emon eta antz-gabeko izkuntzatan ezarri, aukera barri orrek ez dau nai esan, guztiz banakatu egin zirala, leiñutasunaren auzotasunezko urbiltasunean eukezan arreman edo alkar ikusteak, zaindu be egiten ebazalako.

Gure arbasoak, milla urte askoren aukera orreitan eraiki eben, gaurko jakintsuak esaten daben: Aurreko *jendekuntz galdua* dana.

Baleiteke, baiña Mundu onek daukan gizaren jarraikuntza ikeretzeko ez dago ezelako mirari ez antzekorik, nai ta ainbeste antzeko izkuntz eta toki izenaren arrasto eukinda.

Gaiñera, Felix Zubiagak esaten dauan antzera: *Euskerea bere jaiopera argitzen dauan izkuntz bakarra dala*.

Gaur egunean, ez da edozelako gauza esate ori: Euskereak bere jaiopera argitzen dauan izkuntz-bakarra dala esateagaz, guk Paleolitiko-Neolitiko jendekuntzaren aitortzailleak garela esaten daualako.

Oar txiki bat.

1.810-1.812ko konstituzioaren asmatzail *espainiar katoliko aberkide fazizta oneik*, Erroman 325ean Nizeako eleiz-batzarrean, bereztasunaren aurka norkeriz katoliko asmatu ta legeztu egin zan lapurtza aundienetatik euren eskubideak artuta, orain daukien *ministerio de*

educaciòn y ciencia bidez, goi-maillako ikastetxearentzat idazten dabezan liburu guztietan eta nik aurrean daukan euren *edesti-aurreko* liburu onetan batez be, ezeren lotsa barik, espainiar izena ordukoa izan balitz-bezela idazten dabe.

Argi ikusten da emen, oraindiño XVn gizaldian *erriak-sortzen*, edo ta munduko erri guztiak menperatzen *katolikotasunezko aberrikuntzan kolonizetako alegiñetan* asi ziranean, eta orretarako eleiza katolikoaren aita-santuak emon eutsoezan baimenagaz, orduan asmatu ebezan legeekin dabizela orain be.

Lotsarik eukingo ote dabe ?.

Nik dakidanagaitik, Jaungoikuak gai-gizatutako iñori, ez dautso emon *jabetasunezko edo berentzako izan balitz bezela ezer*⁽¹⁾, ilten danean emen geratzen diralako gaiezko gauza guztiak.

Egia da orduan ba, gure baitaren gogo aukititik jarraibide edo jarraidun agertzen jakuna, mundu onetan: *nor-beren arduratik kanpo, ez dagola iñungo jabetasunik*.

Euskalerrria, benetako ardureagaz ibili zan, egin bear izan ebezanak, Jainkoak bere sorraldian Ludi oneri ipini eutsozan baldintzakin adosten, eta lortu be *euskal aberriaren ardurea zein zan jakitea*, orregaitik dira bere buruzbide edo erabakiak eskubide osokoak, *bere nortasunezko ardurean, eskubide osokoa izatera eldu zalako*.

Eta emen arrigarriena: Euskalerrriaren Nortasunak, Paleolitiko Neolitikoaren eredu zko *aitortza* euki, eta Izadi onen *etorkizunezkoa* izendatu barik, iñungo on-

(1) *Jabetasunezko edo berea izan balitz bezela ezer = Dios en esta vida, a nadie da nada en propiedad.*

dorengo eta esku-biderik ez daukan espainiar asmatzaille katoliko-aberkide lotsagabekoa-gaitik menperatuta egon bear, Nizeako bi-detik aita-santuak bedeikapena emoten dau-tsoelako!.

Ez da arritzekoa ba, gaur Europa, Ameri-
ketan eta mundu osoan sortzen dana.

Euren agintaritza norkeriz, berezko ardu-
ratik kanpo ibilteagaitik, daukazan langille edo
kide guztiak euren barneko ustez jabledunak
sendituta, *danak lapur agertzea*, edo berezko
errigizarreak menperatzeko, eta bizitzeko bear
daben guztia euren kontrolpean eukiteko, *la-
purretan ibili bear izatea*.

Orregaitik esaten dot sarritan, norkeriz bizi
gura daben jakintsu batzuk, mundu onen giza-
dia, *ankaz-gora bizitzen ipini gura dabela*.

Gaurko katuak be badakie, ezin dala bizi
alango legezko baldintzagaz, *Gai-Ludi oneta-
ra ez garalako etorri orretarako*.

Esan onegaz, guzurra dala esan leike, edes-
tiaren azalkeran eta guzurtasunezko illunta-
sunak nastuta iraun egian, gaurko edestilari
eta izkuntzalarien artean oraindiño ainbeste
maltzur-ganorabako ta irabazkoi⁽¹⁾ elementu
egotea, ta maltzurtasunezko almen guztiagaz
ibilten dabizela esaten dotenean, ez dot esaten
lengo ta gaurko jakintsu guztiak dirala errudu-
nak. (Naita geienak izan).

Menperatzaille aundi orreik, munduko gi-
zarte ta gauzaren egiagaz maltzurtasunez sor-
tu eben naaste-borrazteko illutasunaren zirri-
borroak ez daitezcan argitu, beti alegindu dira
euren norkerizko lege edo daukien indarraren
eragipenagaz, ikertzaillearen azterkuntzari

(1) Irabazkoi=interesados.

eragozpideak ipinten, euren lanak denbora luzeetan edo egundo ez zitezten argitu.

Eta orretarako, ekanduz edo bereztasunaren jakintzazko oitura onenean ibili diran edestiko izkuntzalariei, egia dana, siñispidez edo frogapeneko eragozpenaren eskaeran eta indarrezko keiñadagaz argituteko beartuta, zirri-borro aundi orrein aurrean aurkitu ziranean, ez jakiñezko utsetik asi bear ebezan lan orreik egiten, guzur eta illuntasunezko zirri-borro orreik, margoaren askoko esku emanaldi azalaren goialdetik, kontuz eta banaka asi bear ebelako egia askatzen, geroago adieraziko dodan lez.

Norkeriz dabiltzan katolikuak, maltzurtasunezko guzurak irabazkoi politiko biurtu gurean, egi-billa dabizenen ikerlarien lanak, zalantzazko eritzietan artzen eutseezan egiten ebazanak, lan orreik al eben denboran luzatuz, aspergarri edo gogaituta, ia bertan izten ba ebezan billaketa edo azterkuntzazko lan orreik, ***gaurbe sortzen jakun lez.***

Luzatzeko eragozpen guzti orreik alperrik baiña, ***Jainkoaren legearekin*** oiñarrituta egonda, mugatuta be gagozelako, eta eurak emonda egiaren jarraibidea, jakituri aundiko ikertzaille orrein egizko lan guztiak, goian esan dodan lez, bereztasunezko egiaren egokitasunera, ***gurabage bideratuta geratzen dira.***

Atutxa' tar Paul

Zornotzan 2.017ko urtean Urrillaren 16an

